

Preboj socialnega - Dubrovniški manifest 2019¹

Nuja socialnega

Več kot sto udeležencev konference, ki je potekala septembra 2019 v Dubrovniku, je podprlo manifest, ki smo ga oblikovali pred dogodkom, med njim in po njem, in pomeni skupno izjavo o pomembnosti socialnega dela dandanes.

Ko doživljamo vse večjo brutalizacijo družbe, ki gre z roko v roko z uničevanjem sistema blaginje, ko se srečujemo s starimi in novimi oblikami strukturnega nasilja kot tudi s konkretnimi nasilnimi dejanji, je treba iskati načine, kako ponovno poudariti in oživeti kritično izročilo socialnega dela in okrepiti solidarnost s tistimi, ki so izpostavljeni tveganjem, zatirani in ranljivi.

Po desetletjih zmanjšane socialnosti med neoliberalno konjunkturo, ki je postavila v ospredje ekonomsko in spregledala, zapostavila in docela izničila socialno razsežnost naše eksistence, se mora, podobno kot pri preseganju klasičnega liberalizma ob koncu 19. stoletja, zgoditi preboj povsem novega socialnega.

Socialno delo ni le nujni del takega preboja, se lahko ob njem krepí in ostane ključni člen družbe – mora pa tudi imeti aktivno vlogo pri tem, da se preboj uresniči in dozori.

Da bi to storili, se moramo odreči uroku »strokovne nevtralnosti« in si ponovno prisvojiti socialno delo kot dejavnost, ki je usmerjena v skupnost, utemeljena v odnosih in ki daleč presega zgolj akademska obzorja. Moramo pa tudi vzpostaviti močne koalicije delavk, znanstvenic, uporabnic, aktivistk, sindikalistk in vseh drugih, ki si prizadevajo za družbeno pravičnost.

Korenite družbene preobrazbe

Doživljamo še eno veliko preobrazbo. Preobrazba prihodnosti bo korenita – ne glede na to, ali obupamo in zgolj opazujemo propad civilizacije ali si prizadevamo ustvariti družbeno pravičnejši svet: takega, ki bo temeljil na skupnem dobrem in vrednotah skrbi za drugega; na skupnem življenju, z zavedanjem

1 Manifest temelji na vsebini konference *The Breakthrough of the Social: Practical Utopias, Wisdom and Radical Transformations - Social Work @IUC: Lessons Learned and Future Challenges*, ki je potekala na Inter-univerzitetnem centru v Dubrovniku od 2. do 6. septembra 2019 in jo je organizirala Šola za teorijo in prakso socialnega dela na tem centru.

tako lastne ranljivosti kakor tudi vrlin posameznikov in družbe. Dejavno moramo ohranjati tisto, kar je dobro, tudi naravo in okolje, in korenito spreminjati tisto, kar ne deluje.

Globalizacija, digitalizacija, prisilne migracije, demografske spremembe, spreminjajoča se delitev dela ipd. so nas izpostavile na več načinov do zdaj ne videnim tveganjem, ki najbolj prizadevajo tiste, ki nimajo dostopa do privilegijev, doživljajo izkoriščanje, zapostavljanje in revščino. Korenita sprememba pa pomeni tudi številne nove priložnosti v komunikaciji, mobilnosti, raznovrstnosti, proizvodnih zmožnostih in kulturi. Vendar pa hrepenimo po varnosti (tako stvarni kot socialni) in se bojimo nasilja, ki se vedno znova pojavlja v novih oblikah in s čedalje večjo silo.

Naravne in politične razsežnosti te katastrofe se združujejo v eno samo – z globalnim segrevanjem, ki ga povzročata fosilni kapitalizem in sla po spreminjanju naravnih virov v dobiček. Zaznamujejo jih migracije, tudi tiste, ki jih povzročajo vojne, podnebne spremembe in ekonomska beda; strah, ki ga izkorišča avtoritarizem (ki ga poganjajo fundamentalizmi zelo različnih vrst); vse večja neenakost, ki jo ustvarjajo neoliberalni režimi; odvzem mnogih državljskih svoboščin in svobode (gentrifikacija za bogate – negibnost za revne); spodbujanje sovraštva in diskriminacije do vseh, ki se ne prilagajajo moškim, belim in heteroseksualnim normam; vse večje izkoriščanje s pomočjo novih oblik dela v tako imenovani priložnostni ekonomiji; razširjen prekariat s hudimi psihološkimi in socialnimi posledicami, zaradi katerega je človeška eksistenca prav zares prekarna in krhka.

Hkrati pa se pomikamo v smeri vključujoče družbe. Globalne konvencije jasno izrekajo in ustoličujejo otroške pravice in pravice ljudi, ki jih družba onemogoča in ovira. Dezinstucionalizacija in dolgotrajna oskrba se uveljavljata, čeprav ne brez ovir, in pripomoreta k prevrednotenju starosti (dobro je biti star), otroštva, norosti in oviranosti.

Nova družbena gibanja vznikajo vedno znova v želji za boljšim, dostojnejšim življenjem in povezujejo samorasle in globalne ravni. Razvijajo se novi in alternativni ekonomski odnosi, nova vrsta urbane revolucije se zdi neizogibna, denimo v gibanju »neustrašnih mest«. Vzpostaviti je treba sindikate, tudi sindikate socialnih delavcev, tam, kjer jih ni, in jih okrepiti tam, kjer obstajajo, vsekakor pa jih prilagoditi novim oblikam dela in zagovarjati spremembe, ki bodo blagodejne za družbo v celoti. Pojavljajo se nove oblike boja proti rasizmu, seksizmu in drugim oblikam diskriminacije kakor tudi boja proti globalnim, življenje ogrožajočim podnebnim silam in pozivajo k nič več kot korenitim spremembam sistema.

Čeprav se obdobje zategovanja pasu, kot kaže, izteka, pa naslednjega šele gradimo.

Modrost na vmesnikih socialnega dela

Da bi usmerjali preobrazbo k človeškim rešitvam, potrebujemo praktično modrost. Naloga socialnega dela je, da stori prav to in da hkrati ohranja in promovira obrobno, prezrto lokalno oz. avtohtono in staroselsko znanje tako,

da tako znanje vzdrži in lahko vpliva na svetovni red. Navadno vsakdanje življenje – življenjski svet – mora postati osnovni in pragmatični kriterij sprememb in politike, ki mora zagotovi suverenost ljudi.

Ob neodtujljivem poslanstvu socialnega dela, da zagotovi vsakdanjo, uporno perspektivo za življenje in svet, sta moč in odlika socialnega dela, da lahko združi sicer nezdržljiva znanja in logiko delovanja. Najpomembnejši viri socialnodelovnih dejavnih sintez so etika, organizacija in politika. Treba je vedeti, kaj je prav storiti, kako organizirati prehod in od kod črpati moč za to.

Socialnodelovna etika vključevanja in imperativ ne-izključevanja zagotavljata humanistično sintezo dialektike razuma in norosti. Da bi upoštevali svoje etične imperitive, si je treba prizadevati za samoupravljanje (raje kot upravljanje oz. menedžment socialnih služb). Ukvarjanje socialnega dela s politiko mora izvirati iz človeškega aktivizma in interseksijskega razumevanja in načina delovanja, mobilizacije in skupnega boja, upoštevanja in truda razumeti obstoječe razlike in jih konstruktivno uporabljati kot kolektivno moč za spremembe.

Praktična moč socialnega dela izhaja iz njegovega prečnega, interdisciplinarnega pristopa in medsektorskega položaja. Socialno državo in družbo je treba ponovno izumiti na podlagi kritičnega ovrednotenja postsocialističnih sintez (jugovzhodna Evropa, svetovni vzhod in jug), pri tem pa zagotoviti vlogo socialnega dela pri ustvarjanju progresivne socialne politike od spodaj navzgor.

Socialno delo mora ustvariti produktivne povezave z drugimi disciplinami in področji, ki se ukvarjajo z ljudmi. V izobraževanju lahko socialno delo prispeva z učenjem z dejanji in zagotavljanjem rešitev za probleme v šoli (nasilje, varnost in vzpostavljanje solidarnosti). V zdravstvu vpeljuje uporabniško perspektivo, vključevanje in sodelovanje uporabnikov, si prizadeva za celosten pristop k zdravju in blaginji, temelječi na specifičnih potrebah ljudi. V hkratnem preizkušanju in krepitvi zakonskih okvirjev in vključevanju socialnih procesov (v zakonodajo in upravo) lahko socialno delo odvrne ponižujoča ravnanja in birokratizacijo in jih nadomesti z okrepljenim pristopom in zagovorništvom.

Praktične utopije (izzivi za socialno delo)

Socialno delo je praktična, vsakdanja utopija; v njem gre vedno za nastajanje, iskanje boljšega življenja, bolj človeškega in socialnega. Imeti mora (utopični) pridih želje – pa naj bo to glede sprememb na bolje ali pa ohranjanja, kar je dobro; hkrati pa izpolniti svojo maksimo, da »so dejanja edini medij etičnega izraza«. V svoji zgodovini je socialno delo razvilo veliko produktivnih orodij, ki jih je treba okrepiti in ponovno kalibrirati, hkrati pa mora izdelati tudi nove alternative. Klasična orodja in zgodbe socialnega dela je treba združiti z novimi, usmerjati jih morajo ideje emancipacije uporabnikov kot tudi družbe.

Primerjalno socialno delo mora omogočiti prevod in prenos dobrih praks, ne le čez mnoge nacionalne in lokalne okvire, temveč tudi generacijsko – pri delu z otroki, mladimi, starimi ljudmi, družinami in skupinami, ki doživljajo številne izzive, z ljudmi z različnimi nalepkami – revščine, prestopništva,

oviranosti, duševnih stisk ipd. Intersekcijski pristop naj bi se osredotočal na medsebojna razmerja med spolom, starostjo, »raso«, razredom, spolnostjo in oviranostjo. Mora se usmeriti na ustvarjanje solidarnosti in zavezništev z mrežami in samoorganizacijami marginaliziranih skupin, kot so ljudje, ki se identificirajo kot LGBTQ, z begunci in migranti, ljudmi brez doma ter iniciativami in kampanjami, kot so »Tudi jaz«, »jaz dva«, »črnaživiljenasopomembna« ...

Dezinstitucionalizacija, ki je v zadnjih desetletjih postala globalna platforma, mora imeti lastno vizijo in temeljiti v določenem kontekstu, ovrednotiti mora svoje dosežke, ovire in pasti in vedeti moramo, kako z njo ravnati kot s techné in kot z etičnim imperativom. Hkrati mora biti občutljiva in polemična do ostankov zatiranja, zapiranja, prisile, kaznovanja in celo mučenja v sistemu oskrbe in zunaj njega. Dolgotrajna oskrba, ki si prizadeva biti univerzalna pravica, je izziv sama po sebi in jo moramo dosledno in korenito uveljavljati kot tako, da bo skupaj z drugimi vrstami dajatev postala univerzalno dostopna. Nameniti je treba pozornost večji moči uporabnikov storitev (npr. skupno odločanje, skupno vodenje, usposabljanje in raziskovanje) in udejanjiti bolj sodelovalne načine dela, ki temeljijo na samoodločanju in samozagovorništvu.

Socialno delo vstopa na nova področja (denimo zeleno socialno delo) in začinja uporabljati za svoje delovanje nova sredstva (denimo družbena omrežja in nove tehnologije). Dogaja se nenehen spopad med socialnim delom in fragmentirajočim upravljanjem in menedžmentom. V zadnjih desetletjih je bilo socialno delo pod udarom »proceduralizma« in »projektizacije«, čeprav je socialno delo izumilo praktične rešitve, ki razrešijo formalna protislovja med varstvom (skrbjo) in svobodo.

Vse večja atomizacija in individualizacija ravnanj, ki temeljijo zgolj na socialnem delu s posameznikom, kliče po ponovnem izumljanju skupnostnega socialnega dela in akcije (med drugim tudi, da se upremo verskemu fundamentalizmu in avtoritarnemu neoliberalizmu).

Izziv socialnega dela je danes ustvariti vizijo, ki nas bo vodila na novih področjih, podpirala in ohranila svoboščine, ki temeljijo na (socialni) varnosti, se hkrati in celostno ukvarjala z raznovrstnimi stiskami in omogočala ljudem (tako strokovnjakom kot uporabnikom), da bodo življenjska vprašanja reševali prečno in intersekcijsko. Tako bo socialno delo usposobilo ljudi, da bodo živeli skupaj, z najmanjšo mero izključevanja in največjo mero dostopnosti podpore za osebne in skupne projekte, ne da bi se bali posledic zatiranja in ne da bi postali plen avtoritarne oblasti.

Nemogoče je ostati nevtralen. Delovati s strastjo in brez strahu za spreminjanje socialnih utopij v stvarnost dobrega življenja za vse – to potrebujemo danes!